

Лілія ГРИНЕВИЧ
директор Центру тестових технологій

Реформування Екзаменаційної Системи В Україні: Стан Та Проблеми

В освітній сфері України активно розвиваються різні форми і методи навчання, типи навчальних закладів. Водночас, у зв'язку з соціально-економічним станом в країні поглиблюються відмінності як в якості надання освітніх послуг, так і в доступі до них. У цих умовах особливо зростає роль моніторингу якості освіти в Україні. Об'єктивна порівнювальна інформація про рівень навчальних досягнень сприяла б формуванню обґрунтованих рекомендацій щодо освітньої політики, зокрема, могла б бути підставою щодо корегування навчального процесу, оновлення змісту освіти, методик викладання. Проте такої інформації немає. Результати державної підсумкової атестації, які повинні відзеркалювати реальний рівень навчальних досягнень у середній школі, є не порівнювальними від школи до школи, від села до міста і т.д. Причиною цього є відсутність єдиної технології оцінювання та суб'єктивність оцінювання, оскільки оцінюють продукт своєї праці ті ж учителі, котрі працювали з учнем протягом його навчання у школі. Достовірність інформації про рівень навчальних досягнень кожного випускника набуває особливого значення при вступі до вищих навчальних закладів на бюджетну форму навчання, адже це мало б гарантувати рівність шансів на здобуття вищої освіти незалежно від соціально-економічного становища родини абітурієнта. Інструментом одержання такої інформації є зовнішнє тестування навчальних досягнень. Зовнішнє – таке, яке здійснюється поза межами школи чи вищого навчального закладу, де навчається або ж навчатиметься, учень чи абітурієнт. Таке оцінювання має шанс бути об'єктивним і неупередженим, оскільки його проводять зовнішні стосовно до навчального закладу, інституції, застосовуючи стандартизовані тестові завдання, відповідні процедури проведення тестування і технологій безособової перевірки.

Становленню системи зовнішнього стандартизованого тестування для створення умов для рівного доступу до вищої освіти і моніторингу якості освіти в Україні присвячений експеримент зовнішнього тестування навчальних досягнень учнів (Наказ Міністерства освіти і науки № 409 від 17.07.2002 р.), який проводить Міністерство освіти і науки України за фінансової та експертної підтримки Міжнародного фонду "Відродження" у рамках проекту "Центр тестових технологій" (2002 -2004 р.р.).

В Україні 2003 року вперше відбулися дві сесії зовнішнього тестування навчальних досягнень випускників на засаді їхньої участі за власним бажанням. Цього року зовнішнє тестування пройшли 4485 випускників із 946 шкіл України. Результати цього тестування, за бажанням випускників, могли бути зараховані як

державна підсумкова атестація, а також як вступний іспит до вищих навчальних закладів, які беруть участь у цьому експерименті. 2003 року результати тестування зараховували 4 університети, а у 2004 – 31 університет країни.

Такий обережний підхід Міністерства освіти і науки щодо кількості учасників експерименту, його локалізації і вибіркової участі вищих навчальних закладів у ньому, пов'язаний з досвідом впровадження тестування на національному рівні 1993 року. На його основі було отримано уроки, які стосуються змісту і забезпечення валідності тестових матеріалів, побудови шкал оцінювання, додержання процедур проведення тестування і перевірки його результатів.

Опрацьована в експерименті технологія зовнішнього оцінювання показала реальні можливості, як можна реформувати систему випускних-вступних екзаменів, яка за результатами соціологічних досліджень, не виконує своїх функцій (1).

Запропонована експериментальна система зовнішнього тестування ґрунтується на рекомендаціях щодо реформування державних екзаменаційних систем, узагальнених Світовим Банком (www.worldbank.org/education/exams). У розробленій системі використано кращий міжнародний досвід, зокрема, країн, в яких також відбуваються процеси трансформації освіти: Литви і Польщі (4, 5, 6).

Виконавцями експерименту із зовнішнього тестування є Центр тестових технологій і п'ять регіональних центрів, створені на заході, сході, півдні та у центрі України. Функції між Центром тестових технологій і регіональними центрами тестування розподілені так:

Центр тестових технологій:

1. Створює модель, здійснює організаційно-технологічну підготовку і забезпечує проведення зовнішнього стандартизованого тестування, що передбачає:
 - розроблення технологічного циклу тестування;
 - організацію розроблення єдиних стандартів програмових вимог;
 - організацію розроблення тестових завдань, підготовки специфікацій і створення банку тестів, стандартизацію тестових завдань, підготовку екзаменаційних варіантів тестів;
 - розроблення програмного забезпечення для створення бази даних і оброблення результатів тестування; формування зведеної бази даних випускників;
 - підготування і публікацію інформаційних матеріалів-силабусів, інструктивних матеріалів;
 - організацію навчання учасників процедури тестування;
 - друкування екзаменаційних матеріалів і забезпечення їх секретності;
 - розроблення схем транспортування екзаменаційних матеріалів;
 - готування нормативних документів та методичних матеріалів;
 - комп'ютерну обробку заповнених бланків відповідей і бланків оцінювання;
 - розроблення схеми оцінювання;
 - зведення сумарних первинних балів;

- шкалювання результатів, спільно з Міністерством освіти і науки України встановлення шкали переведення результатів у 12-бальну систему оцінювання;
 - оформлення і відправлення сертифікатів з результатами тестування.
2. Забезпечує інформаційну підтримку зовнішнього стандартизованого тестування, популяризує ідею об'єктивного оцінювання і працює над досягненням суспільної згоди на його впровадження в національному масштабі.

Регіональні центри тестування:

- напруцюють банк тестових завдань;
- розповсюджують інструктивні матеріали у школах і вищих навчальних закладах;
- створюють базу даних учасників тестування в регіоні;
- визначають пункти проведення тестування;
- організують і проводять процедуру тестування на місцях;
- організують навчання інструкторів та екзаменаторів на місцях;
- забезпечують секретність екзаменаційних варіантів завдань;
- забезпечують збір, пакування і передачу до Центру тестових технологій заповнених екзаменаційних бланків відповідей;
- забезпечують подвійну перевірку відкритих завдань з розгорнутою відповіддю і передачу до Центру тестових технологій бланків незалежних екзаменаторів із результатами тестування;
- забезпечують зворотний зв'язок з учасниками тестування;
- проводять інформаційну підтримку зовнішнього тестування в регіонах.

Зі зростанням чисельності учасників тестування на регіональні центри тестування має бути покладено сканування бланків відповідей, бланків екзаменаторів і зведення остаточних первинних результатів учасників тестування.

У зовнішньому тестуванні застосовано бланкові тести, які містили завдання трьох типів: закриті завдання, відкриті завдання з короткою відповіддю, відкриті завдання з розгорнутою відповіддю.

Тестові завдання були створені за єдиною специфікацією. Єдину деталізовану специфікацію тестових завдань кожного з предметів розробляли колективи фахівців, які працюють у сфері як середньої, так і вищої освіти. Це дало змогу, створюючи специфікацію, подолати розрив у програмових вимогах при закінченні середньої школи і вступі до вищих навчальних закладів

Усі учасники тестування отримали інформаційні матеріали (силабуси), у яких вміщено інформацію про цілі зовнішнього тестування, програмові вимоги зовнішнього тестування (укладені на основі програм середньої загальноосвітньої школи і програми вступних випробувань до вищих навчальних закладів), про форму, структуру і зміст зовнішнього тестування, надано зразки тестів і бланків відповідей, приклади оцінювання тестових завдань, дано відповіді на найпоширеніші запитання щодо зовнішнього тестування (2, 3).

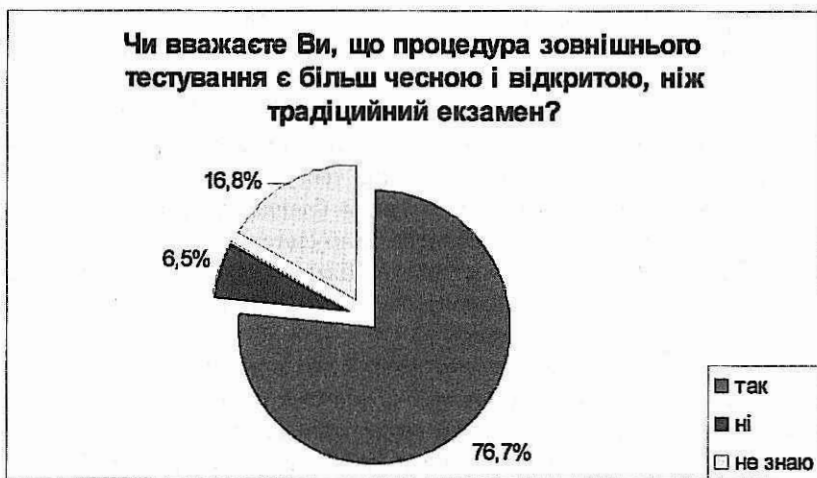
Тестування триває три години чистого часу на виконання завдань у двох тестових зошитах. До того ж, 30 хвилин відведено на інструктаж, кодування і здавання робіт та 20 хвилин на перерву між двома частинами тестування.

Результати виконання закритих завдань і відкритих завдань з короткою відповіддю, які учасники тестування вносили до бланку відповідей, підлягали комп'ютерній обробці у Центрі тестових технологій. Відкриті завдання з розгорнутою відповіддю двічі перевіряли незалежні екзаменатори, які отримували закодовані роботи учасників тестування. До груп незалежних екзаменаторів були запрошені досвідчені учителі шкіл та викладачі вищих навчальних закладів, які пройшли попередню підготовку щодо оцінювання за єдиними критеріями.

Безпека тестування забезпечувалася використанням штрих-кодів при кодуванні робіт учасників, застосування пластикових секретних пакетів для доставки екзаменаційних матеріалів, які відкривалися в присутності учасників в аудиторії, строгим дотриманням процедур.

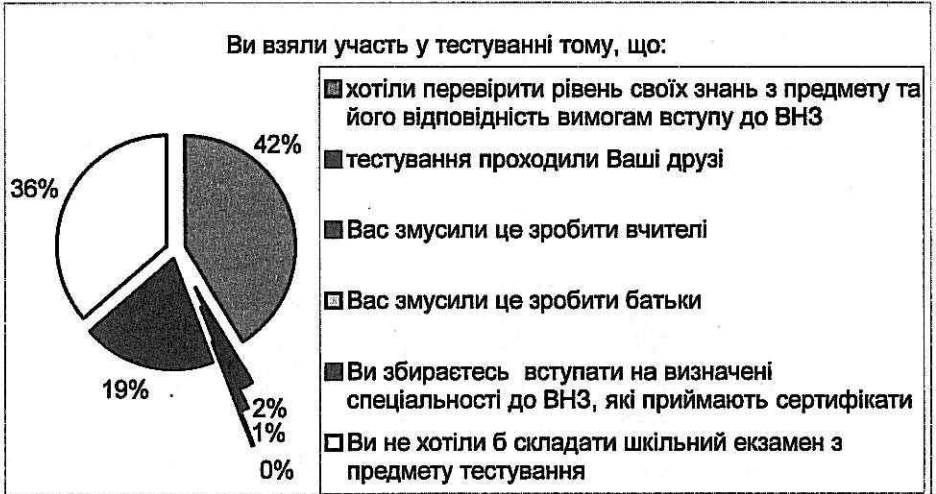
Результати тестування було подано у трьох шкалах: у процентилях; у набраних за відповіді балах та у 12-бальній шкалі шкільного оцінювання. Процентилі є ранговою шкалою, що показує місце конкретного абітурієнта у загальному розподілі результатів тестувань, які оцінюються за одними критеріями (наприклад, результат 92 бали за приведеною 100-бальною шкалою оцінювання означає, що 92 % учасників тестування написали гірше, ніж дана особа).

При отриманні сертифікатів з результатами тестування було проведено анонімне опитування 2500 його учасників.

Діаграма 1

Треба визнати, що багато з них не були задоволені власним результатом, проте на запитання анкети (діаграма 1) „Чи вважаєте Ви, що процедура зовнішнього тестування є більш чесною і відкритою, ніж традиційний екзамен?“ 80% відсотків учасників тестування відповіли ствердно? Така ж кількість опитаних випускників також хотіли б мати можливість тестуватися й з інших предметів шкільного курсу.

Діаграма 2

Відповіді на запитання про причини участі випускників у зовнішньому тестуванні (Діаграма 2) показали, що тільки 19% учасників збиралося вступати на визначені спеціальності університетів, які зараховували результати зовнішнього тестування. Натомість, 42% прийшли отримати об'єктивну оцінку своїх знань, а 36% не хотіли б скласти державну підсумкову атестацію у школі. Ці дані, а також результати тестування довели ще раз існуючу непорівнюваність в оцінці навчальних досягнень.

Діаграма 3

Діаграма 4.

Наприклад, на діаграмі 3 показано результати зовнішнього тестування у порівнянні з шкільною оцінкою. Прийміть до уваги, що продемонстровані результати стосуються лише тих випускників, які забирали сертифікати, а отже мали непоганий результат. Лише трохи більше, ніж половина з них підтвердили свій рівень навчальних досягнень, були такі, що показали кращий результат, проте значна частина показали значно нижчі досягнення.

Розподіл результатів тестування серед випускників, які мають високий рівень навчальних досягнень за річними оцінками підтвердив цю тенденцію. Як видно на даграмі 4 серед таких випускників були й такі, що за результатами тестування продемонстрували достатній рівень і навіть середній рівень навчальних досягнень. Це свідчить про відсутність єдиних критеріїв та інструментів підсумкового оцінювання в середній школі.

Отримані результати анкетування свідчать про те, що апробована технологія зовнішнього тестування може бути використана як інструмент вимірювання навчальних досягнень. Учасники тестування підтверджують її переваги над традиційною системою оцінювання.

25 серпня 2004 року на засіданні Уряду було затверджено Постанову Кабінету міністрів України про створення національної системи незалежного зовнішнього тестування та моніторингу якості освіти. Розуміючи величезну вагу цього кроку у справі підвищення якості освіти і рівності доступу до неї, слід усвідомлювати усі можливі ризики впровадження системи на національному рівні. Адже усвідомлення ризиків дозволяє їх передбачити і запобігти їм. Серед таких ризиків найбільш важливо, на мою думку, підкреслити два:

По перше, підсумкова оцінка рівня навчальних досягнень через тестування не повинна призвести до спотворення навчального процесу, так званого „навчання під тести”, яке ми можемо часто спостерігати, наприклад, при підго-

товці до вступу до тих ВНЗ, де застосовується тестування як форма вступних випробувань. При цьому основою навчального процесу стають запам'ятовування величезної кількості фактів, готових рішень і схем та повністю втрачається розвиток умінь та формування компетентностей, на що має орієнтуватися сучасна система освіти. Щоб уникнути цього ризику, ми повинні розвивати тестологічну науку, працювати над якістю тестів як інструментів вимірювання того, чому має навчити школа. Слід йти від цілей навчання до тесту, а не навпаки. Чітко сформульовані стандарти досягнень і правильно розроблений тест здатні підняти якість навчання. Усім відома істина, „що закладено в екзамен, тому і наполегливо вчимося”.

Другий важливий ризик — це вразливість системи до зловживань і проявів корупції. Очевидно, що система зовнішнього стандартизованого тестування покликана бути одним із превентивних чинників щодо корупції в освіті. Тому при її впровадженні одним із найважливіших завдань є безпека тестування, яка формується на рівні технології, логістики і процедур, а також на рівні законодавства, яке має визначити відповідальність за зловживання у системі.

Вже сьогодні ми активно працюємо над вказаними аспектами. На 2005 рік заплановано проведення зовнішнього тестування на основі добровільної участі випускників шкіл. При цьому головними завданнями на шляху до впровадження системи для нас вбачається:

- напрацювання бази стандартизованих валідних надійних тестів з різних навчальних предметів;
- удосконалення технології, логістики і процедур тестування з метою його безпеки.

Розгортання діяльності Українського та дев'яти регіональних центрів якості освіти передбачається у 2006 році, а запровадження зовнішнього тестування навчальних досягнень на національному рівні 2009 року. При цьому буде обов'язковим проходження зовнішнього тестування для тих випускників, які претендуватимуть на місця державного замовлення.

До вказаного часу необхідно об'єднати зусилля середньої, вищої школи, університетів та академічної науки за такими основними напрямками:

- підготовка кадрів у сфері педагогічних вимірювань, зокрема відкриття в університетах спеціальності „педагогічні вимірювання” за освітньо-кваліфікаційним рівнем „магістр” для педагогів з різних навчальних предметів;
- розвиток тестологічної науки,
- поширення необхідної інформації про зовнішнє тестування в усі середні школи України, підготовка фахівців та громадськості до впровадження зовнішнього тестування на національному рівні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

- Балакірева О.М., Міщенко М.Д., Яременко О.О. , (2002), Аналітичний звіт «Ставлення молоді до впровадження системи єдиного тестування випускників середніх закладів освіти», Київ: Центр "Соціальний моніторинг”.

- Зовнішнє тестування з історії. Інформаційні матеріали, (2003), Київ: Центр тестових технологій, 58 с.
- Зовнішнє тестування з математики. Інформаційні матеріали, (2003), Київ: Центр тестових технологій, 52 с.
- Ковалева Г.С.,(2002), Особенности национальных экзаменов в ряде стран мира, Москва: Центр оценки качества образования ИОСО РАО.
- ETS Standards for Quality and Fairness (2002), Educational Testing Service, 82 p.
- Pod red. B. Niemierki, M.K. Szmigel, (2001), Teoria i praktyka oceniania zewnętrznego, Kraków: Wydawnictwo PANDIT, 402 s.